

Osnovni pojmovi teorije muzike

Muzika je umjetnost koja se služi tonovima kao sredstvom svog izraza. **Muzički ton** je zvuk koji ima određenu visinu, jačinu, trajanje i boju. Tonovi se zapisuju znakovima koji se zovu **note**.

Najznačajnije vrste nota po trajanju, koje se srijeću u literaturi za gitaru, su:

cijela ; **polovina** ; **četvrtina** ; **osmina** ; **šesnaestina** .

U nastavku su dati međusobni odnosi trajanja gore pomenutih nota: cijela nota traje kao dvije polovine, polovina traje kao dvije četvrtine, četvrtina kao dvije osmine, osmina kao dvije šesnaestine.

$$\text{○} = \text{♩} + \text{♩}$$

$$\text{♩} = \text{♪} + \text{♪}$$

$$\text{♪} = \text{♫} + \text{♫}$$

$$\text{♫} = \text{♬} + \text{♬}$$

Ako se dvije ili više osmina nađu jedna pored druge spajaju se crtom. Slično važi i za šesnaestine, koje se spajaju sa dvije crte.

$$\text{♪} \text{ } \text{♪} = \text{♩}$$

$$\text{♫} \text{ } \text{♫} = \text{♬}$$

Ako se pored note nacrtta **tačka**, ona produžuje njeno trajanje za još polovinu njene vrijednosti.

$$\circ \cdot = \circ + \text{♩}$$

$$\text{♩} \cdot = \text{♩} + \text{♩}$$

$$\text{♩} \cdot = \text{♩} + \text{♫}$$

$$\text{♩} \cdot = \text{♩} + \text{♩}$$

Triole nastaju dijeljenjem gore pomenutih nota na tri jednaka dijela.

$$\circ = \overbrace{\text{♩} \text{♩} \text{♩}}^3$$

$$\text{♩} = \overbrace{\text{♩} \text{♩} \text{♩}}^3$$

$$\text{♩} = \overbrace{\text{♩} \text{♩} \text{♩}}^3$$

$$\text{♩} = \overbrace{\text{♩} \text{♩} \text{♩}}^3$$

Produženo tonsko trajanje označava se **ligaturom**, to je luk koji povezuje istoimene note. Trajanje prve note se produžava trajanjem druge note bez prekida. Luk koji povezuje note različite visine označava potrebu mekanog prelaza sa jednog na drugi ton – **legato**.

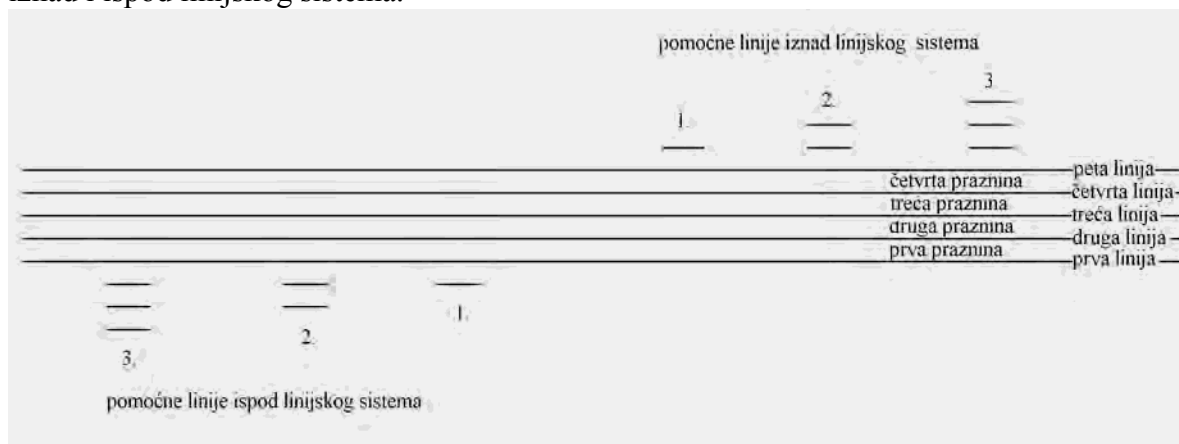
Pored nota u notnom pismu se koriste i **pauze** koje označavaju periode tišine u muzici. Najznačajnije vrste pauza koje se srijeću u literaturi za gitaru su:

cijela ; polovina ; četvrtina ; osmina ; šesnaestina .

Odnosi između trajanja pojedinih pauza su isti kao i kod odgovarajućih nota. Ako se pored pauze nacрта tačka, ona produžuje njeno trajanje za još polovinu njene vrijednosti.

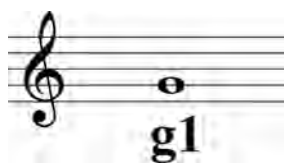
Izgled (oblik) note određuje trajanje tona koga predstavlja. Visinu toga tona određuje položaj note u linijskom sistemu.

Linijski sistem čini pet paralelnih linija između kojih su četiri praznine. Note se upisuju na linijama i u prazninama. Za upisivanje nota koriste se i pomoćne linije, koje se crtaju iznad i ispod linijskog sistema.

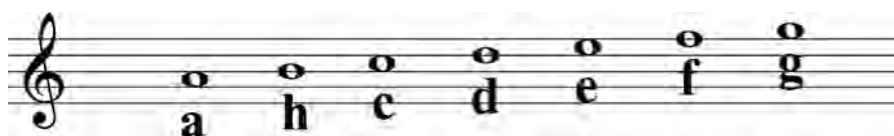

Note koje se nalaze na visočijim linijama ili u visočijim prazninama zvuče visočije od onih koje se nalaze na nižim linijama ili u nižim prazninama.

Ključ je znak koji određuje način imenovanja nota u linijskom sistemu. On se crta na samom početku linijskog sistema. U literaturi za gitaru se isključivo koristi **violinski** ili **G** ključ. On počinje da se crta počev od druge linije linijskog sistema, na kojoj se nalazi nota "g".

Da bi se izražavala visina tonova koristi se sedam prvih slova abecede (**a-b-c-d-e-f-g**) uz jednu izmjenu: umjesto slova "b" koristi se slovo "h" (najčešće u njemačkoj literaturi, u američkoj se zadržava slovo "b").

Svakom tonu se dodjeljuje slovo uz dodatak broja koji označava oktavu kojoj dati ton pripada. Oktave počinju od tona **c** i završavaju se tonom **h**.

Note zapisane jedna iznad druge označavaju tonove koje treba svirati istovremeno.

Najmanji razmak u visini dva različita tona naziva se **polustepen**. Na gitari polustepen odgovara tonovima koji se nalaze na susjednim poljima iste žice. Dvostruko veći razmak naziva se **stepen**.

Tonovi **c-d-e-f-g-a-h-(c)** nijesu jedini koji postoje u muzici. Između većine od njih postoji još po jedan ton, koji se predstavlja na dva različita načina: kao povišeni prethodni ili sniženi naredni ton.

Na primjer, između tonova **c** i **d** se nalazi ton **c $\sharp$** (čita se **cis**), nastao povišenjem tona **c** za polustepen. Slično tome, između tonova **c** i **d** se nalazi i ton **d $\flat$** (čita se **des**).

Tonovi **cis** i **des** su u suštini jedan isti ton sa dva različita imena. Oni se nazivaju **enharmonski tonovi**.

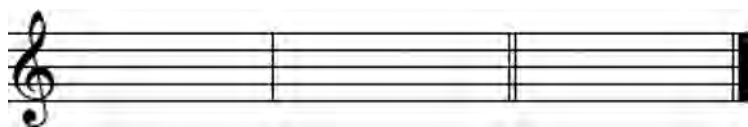
Oznaka “ $\sharp$ ” zove se **povisilica** i ona povisuje dati ton za polustepen, “ $\flat$ ” je **snizilica** i ona snižava dati ton za polustepen. U notnom pismu koristi se i “ $\natural$ ” - **razrješilica** koja poništava prethodno upisanu povisilicu ili snizilicu. Povisilica, snizilica i razrješilica se zovu **predznaci**. Ako se upisuju na početku linijskog sistema (odmah poslije ključa) važe za sve istoimene tonove u tom linijskom sistemu i time određuju **tonalitet**. U drugim slučajevima važe samo od mjesta na kome su upisani do kraja takta.

Dakle, u muzici se koristi sljedećih 12 tonova:

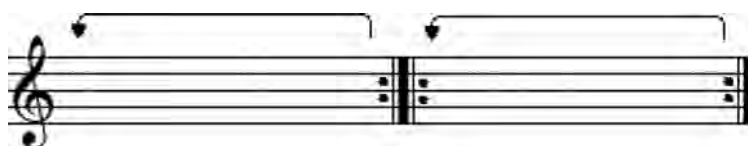
C	Cis	D	Dis	E	F	Fis	G	Gis	A	Ais	H	(C)
	Des		Es			Ges		As		B		

Ton **c** napisan u zagradi (na kraju reda) je za oktavu viši od početnog tona **c**. Npr. ako je početni ton bio **c1**, ton u zagradi će biti **c2**. Treba uočiti da između tonova **e** i **f**, kao i između **h** i **c**, ne postoje drugi tonovi; kao i da se umjesto **h $\flat$** koristi slovo **b**.

Notni tekst u linijskom sistemu se dijeli na **taktove**. U tu svrhu se koriste tanke uspravne linije (**taktice**). Dvije paralelne tanke linije označavaju kraj nekog odsjeka u muzici, a na samom kraju kompozicije upisuje se jedna tanka i jedna podebljana linija.

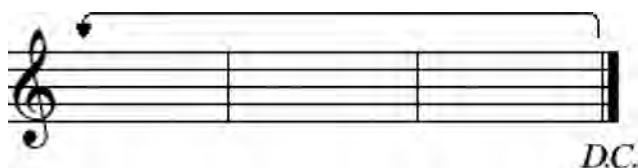

Postoje i znaci za ponavljanje odsjeka (**repeticija**) koji se predstavljaju kao dvije paralelne linije (jedna tanka i jedna podebljana).sa parom tačaka.

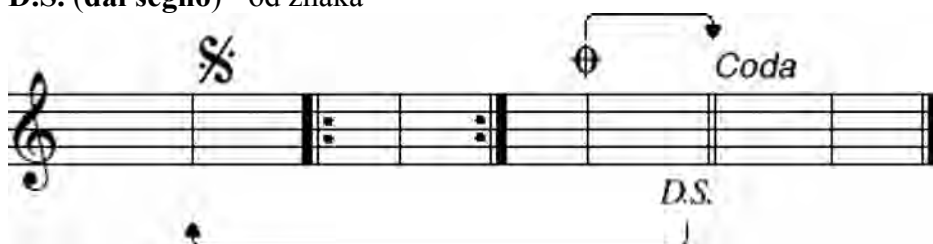

Često se koriste i sljedeće skraćenice:

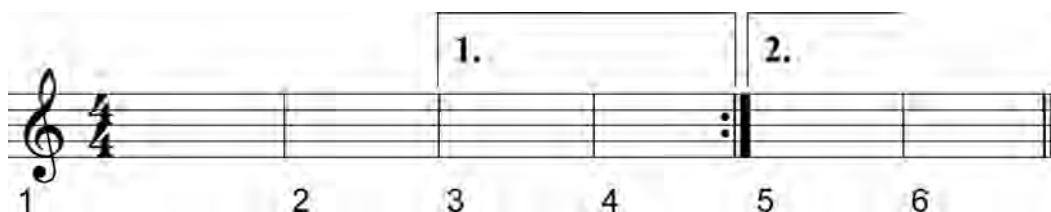
D.C. (da capo) - od početka

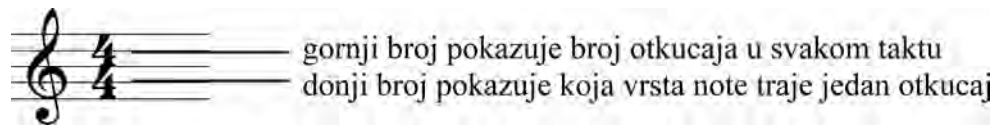
D.S. (dal segno) - od znaka

Na narednoj slici su prikazani **prima volta** i **seconda volta**. Taktove u tom primjeru treba svirati u redosljedu: **1-2-3-4-1-2-5-6**.

Na početku kompozicije upisuje se **taktni pokazatelj**. Najčešće se koriste **dvočetvrtinski (2/4)**, **tročetvrtinski (3/4)**, **čtvoročetvrtinski (4/4 ili C)**, **troosminski (3/8)** i **šestoosminski (6/8)** taktovi.

Na gornjoj slici je predstavljen način označavanja čtvoročetvrtinskog takta. Gornji broj (4) nam kazuje da svaki takt ima 4 otkucaja, a donji broj da je četvrtina note mjera takta, odnosno da ona traje jedan otkucaj.

Na sljedećoj slici su predstavljeni primjeri brojanja različitih nota po trajanju u čtvoročetvrtinskim i šestoosminskim taktovima.

U muzici se, pored nota, koriste i oznake za način sviranja date kompozicije.

Tempo (brzina)	značenje	br. otkucaja u min.
<i>Prestissimo</i>	veoma brzo	više od 200
<i>Presto</i>	brzo	170 – 200
<i>Allegro</i>	umjereno brzo	120 – 170
<i>Moderato</i>	umjereno	100 – 120
<i>Andante</i>	srednji tempo	80 – 100
<i>Adagio</i>	sporo	65 – 80
<i>Larghetto</i>	sporije	55 – 65
<i>Largo</i>	veoma sporo	manje od 55

Promjena tempa	značenje	skraćena
<i>accelerando</i>	postepeno ubrzavanje	<i>accel.</i>
<i>ritardando</i>	postepeno usporavanje	<i>ritard.</i>

Dinamika (jačina)	značenje	skraćena
<i>fortissimo</i>	veoma glasno	<i>ff</i>
<i>forte</i>	glasno	<i>f</i>
<i>mezzo forte</i>	srednje glasno	<i>mf</i>
<i>mezzo piano</i>	srednje tiho	<i>mp</i>
<i>piano</i>	tiho	<i>p</i>
<i>pianissimo</i>	veoma tiho	<i>pp</i>

Promjena dinamike	značenje	skraćena
<i>crescendo</i>	postepeno pojačavanje	<i>cresc.</i>
<i>decrescendo</i>	postepeno stišavanje	<i>decresc.</i>

Za zapisivanje tonova kod gitare veoma često se koriste i tzv. **tablature**, koje su opisane ranije, na stranicama 12 i 13. Njihova prednost je što se sa njih veoma jednostavno čitaju tonovi a mana što ih mogu koristiti samo gitaristi i što se trajanja tonova ne mogu na jednostavan način prikazati. One su istorijski nastale mnogo ranije od nota, a zadržale su se i dan-danas, uglavnom u popularnoj muzici.